

فرهنگ سازان صلح در ایران و جهان

با تأکید بر نهادهای فعال

مؤلف: مرگان دسرری

با همکاری افسانه قره داغی، اکرم امینایی

مؤسسه پژوهشی انتشاراتی
منشور صلح

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : فرهنگ سازان صلح در ایران و جهان: با تأکید بر نهادهای فعال / مژگان دستوری، همکاران افسانه قره‌داغی، اکرم امینایی. تهران: منشور صلح، اندیشه احسان ۱۳۹۹.

مشخصات نشر
مشخصات ظاهری : ۳۷۱ ص ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۰۱۱۱-۹

وضعیت فهرست نویسی
یادداشت : کتابنامه: ص. ۳۶۸

موضوع : صلح گرایی، Pacifism
موضوع : صلح، Peace
موضوع : صلح -- ایران، Peace -- Iran
موضوع : صلح گرایی -- ایران، Pacifism -- Iran
موضوع : جنبش‌های طرفدار صلح، Peace movements
موضوع : حقوق بشر -- ایران، Human rights -- Iran
موضوع : حقوق بشر، Human rights

زبان : فارسی
رده بندی : ۱۳۶۱ -
شماره افزوده : ۱۳۳۶ -
رده بندی : JZ۵۵۷۴
۳۲۷/۱۷
شماره کتابشناسی : ۶۱۴،۵۹۳

انتشار منشور صلح

عنوان: فرهنگ سازان صلح در ایران و جهان: با تأکید بر نهادهای فعال
نگارش: مژگان دستوری، با همکاری افسانه قره‌داغی و اکرم امینایی
ناشر: منشور صلح
صفحه آرا: سعید شرافتی
طراح جلد: عاطفه عامری (برگرفته از سایت peaceposters.org.ir)
قطع: رقعی، ۳۷۱ صفحه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۰۱۱۱-۹
چاپ دوم: ۱۳۹۹
شمارگان: ۵۰۰
قیمت: ۶۸۰۰۰ تومان
(این کتاب با کاغذ حمایتی چاپ شده است)

فهرست

۱۳	مقدمه
----	-------

بخش اول

فصل اول: خرد کشورهای جهان در دهه فرهنگ صلح

۲۶	گزارش اقدامات جهانی در حوزه فرهنگ صلح
۲۸	حوزه‌های موضوعی فرهنگ صلح / گزارش آن‌ها
۳۳	رویدادهای بین‌المللی مهم در دهه فرهنگ صلح
۳۸	سازمان‌های بین‌المللی
۴۵	اقدامات سازمان‌های بین‌المللی بر اساس حوزه فعالیت
۵۵	آفریقا
۶۲	کشورهای عربی
۷۰	پیشرفت و موانع در آمریکای لاتین
۷۳	آسیای غربی و جنوبی
۷۵	آسیای شرقی
۸۳	اروپا
۹۳	آمریکای شمالی
۹۹	جزایر دریای کارائیب و آمریکای لاتین
۱۰۵	آسیای مرکزی و جنوبی

فصل دوم: توصیه‌هایی به یونسکو و سازمان ملل متحد

بخش دوم: فرهنگ‌سازان صلح در ایران

۱۲۷	مقدمه
-----	-------

فصل سوم: ملاحظات مفهومی فرهنگ صلح

۱۳۱	مفهوم فرهنگ صلح
۱۳۷	رویکرد فرهنگ صلح

فصل چهارم: نهادهای مروج فرهنگ صلح

بخش سوم: نهادهای فعال فرهنگ صلح در سه حوزه.

فصل پنجم: توسعه آموزش و پژوهش فرهنگ صلح

۱۴۹	انجمن ایرانی روابط بین الملل
۱۵۰	انجمن علمی مطالعات صلح ایران
۱۵۳	انجمن مطالعات بین الملل صلح افغانستان
۱۵۳	بنیاد توسعه صلح و مهربانی های کوچک
۱۵۹	بنیاد جوانه های صلح
۱۶۱	بنیاد صلح جهانی هوشمند
۱۶۲	جمع امام علم
۱۷۴	خارج سربازان صلح ایران
۱۷۶	دفتر مطالعات صلح بین المللی وزارت امور خارجه
۱۷۸	سازمان مردم نهاد صلح برای همه
۱۷۹	شهرداری
۱۹۲	شورای گسترش فرهنگ صلح کودکان
۲۰۰	کانون توسعه فرهنگی کودکان
۲۰۲	کانون صلح معاونت فرهنگ دانشگاه شیراز
۲۰۴	گروه ارتباطات صلح انجمن علمی مطالعات فرهنگی و ارتباطات
۲۰۶	گروه جامعه شناسی صلح (انجمن جامعه شناسی دانشگاه تهران)
۲۰۸	گروه سفیران سیمرغ صلح
۲۱۰	مادران صلح ایران
۲۱۵	مجمع دوستی جوانان جهان اسلام
۲۱۷	مجمع زنان اینترگر دوستدار صلح
۲۲۰	مرکز بین المللی مطالعات صلح
۲۲۰	مرکز پژوهشی مجد شیراز
۲۲۲	مرکز بین المللی توسعه صلح، فرهنگ و عقلانیت
۲۲۴	مرکز بین المللی عدالت برای صلح
۲۲۵	مؤسسه ارتقای کیفیت زندگی ایرانیان (ایلیا)
۲۲۹	مؤسسه بین المللی صلح و دوستی
۲۳۴	مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا
۲۵۰	مؤسسه پژوهشی انتشاراتی منشور فرهنگ صلح
۲۵۳	مؤسسه صلح ایران
۲۵۴	مؤسسه صلح و ادیان قم
۲۵۷	موزه سفیران فرهنگ صلح

۲۶۱	موزه صلح
۲۶۳	مؤسسه مادران امروز
۲۶۷	گروه‌های مجازی
۲۶۸	گروه صلح
۲۶۸	گروه جامعه‌شناسی صلح
۲۷۰	کانال صلح سبز
۲۷۰	کانال صلح سبز (وابسته به دانشگاه امیرکبیر)
۲۷۱	گروه تغا برای صلح

فصل ششم: حقوق بشر

۲۷۳	انجمن حمایت از حقوق کودک
۲۸۳	انجمن حمایت از براموران در شهید
۲۸۵	انجمن حمایت از حقوق زنان
۲۸۶	جامعه معلولین ایران
۲۸۷	دانشگاه مفید
۲۸۹	سازمان دفاع از قربانیان خشونت
۲۹۶	شکله باری کودکان کار و خیابان
۳۰۰	کانون فرهنگی حمایتی کودکان کار (خانه نرگس کوشا)
۳۰۴	کمیسیون حقوق بشر اسلامی
۳۰۹	گروه احیای ارزش‌ها
۳۱۰	مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک
۳۱۴	هلال احمر یا صلیب سرخ
۳۱۵	یونیسف

فصل هفتم: توسعه اقتصادی اجتماعی پایدار

۳۱۷	انجمن ارزیابی محیط‌زیست ایران
۳۱۸	انجمن پایش گران حامی محیط‌زیست ایران (پاما)
۳۱۹	انجمن پیش‌گامان استهبان
۳۲۰	انجمن تمدن سبز هنرمندان حامی محیط‌زیست
۳۲۱	انجمن جوانان حافظ زمین (دامون)
۳۲۳	انجمن جنگلبانی ایران
۳۲۴	انجمن حفظ محیط کوهستان (انجمن کوهستان)
۳۲۵	انجمن حمایت از حیوانات
۳۲۶	انجمن دنیای سالم
۳۲۸	انجمن دیده‌بان حقوق حیوانات
۳۲۹	انجمن زمین برای همه

۳۲۹	انجمن زیست محیطی و حقوقی شهر و طبیعت
۳۳۰	انجمن طبیعت گران برنا
۳۳۱	انجمن طرفداران محیط زیست
۳۳۲	انجمن کشاورزی بوم شناختی ایران
۳۳۲	انجمن متخصصان محیط زیست
۳۳۳	انجمن مدیریت سبز ایران
۳۳۴	انجمن بوزپلنگ ایرانی
۳۳۴	پایگاه خبری - تحلیلی زیست بوم
۳۳۵	توسعه زیست بوم پاک
۳۳۶	جمعیت حامیان زمین
۳۳۶	جمعیت زنان مبارزه با آلودگی محیط زیست
۳۳۷	جمعیت ندر طبیعت و وطن ما/گروه حفاظت از پرندگان شکاری
۳۳۸	در زه های پارس
۳۳۹	دیدگاه های محیط زیست حیات وحش ایران
۳۳۹	طبیعت پژوهی زیست
۳۳۹	کانون بهبانان ما با زمین
۳۴۲	کانون دیده بانان زمین
۳۴۳	گروه بچه های آب
۳۴۳	گروه دیده بان کوهستان (د)
۳۴۵	مرکز ارتقای آگاهی های زیست محیطی و آموزش رفسور حسابی
۳۴۵	مرکز حفظ و توسعه زیست بوم های پایدار زی پاک
۳۴۶	مؤسسه آوای طبیعت
۳۴۶	مؤسسه آوای طبیعت پایدار
۳۴۷	مؤسسه آوای وحش پرشیا
۳۴۸	مؤسسه پژوهشهای خزندگان و دوزیستان آریا
۳۴۸	مؤسسه توسعه پایدار و محیط زیست
۳۵۰	مؤسسه توسعه پایدار هرمد
۳۵۰	مؤسسه حیات وحش میراث پارسیان
۳۵۱	مؤسسه خزنده شناسان پارس
۳۵۲	مؤسسه طنین طبیعت تیرگان
۳۵۴	مؤسسه کاوشگران طبیعت دنیا
۳۵۵	مؤسسه مطالعات خزندگان و دوزیستان ایرانیان
۳۵۶	مؤسسه مهرگان پرتو پژوه
۳۵۶	مؤسسه مهندسان بدون مرز
۳۵۹	جمع بندی
۳۶۹	منابع و ضمایم :

مقدمه

تحولات فزاینده اقتصادی، فرهنگی، و اجتماعی دنیای امروز و افزایش جوامع چند فرهنگی رشد مهاجران پناهندگان و همچنین روند رو به رشد جمعیت جهان و توابع آن در زمینه مصرف و تخریب محیط زیست باب جدیدی از مسائل مربوط به امنیت و صلح پیش روی جوامع انسانی گشوده است. تا پایان جنگ سرد مفهوم صلح، شاید به صلح میان دولت‌ها منحصر می‌شد؛ اما اینک این مفهوم دگرگون شده و ابعاد تازه‌ای یافته است. به گونه‌ای که تجارب بین‌المللی سال‌های اخیر ثابت کرده‌است صلحی که منحصر بر اساس ترتیبات اقتصادی و سیاسی دولت‌ها بنا شود، صلح پایداری نیست. این مردم هستند که ارکان صلح را تشکیل می‌دهند و قبل از هر گونه اقدامی باید فرهنگ صلح را در جامعه ترویج داد و نهادینه کرد. ایده فرهنگ صلح اولین بار در کنفرانس بین‌المللی «صلح در اذهان بشر» یونسکو که در یاماساخرو ریودوژانیرو در جولای ۱۹۸۹ برگزار شد مطرح شد. تأکید و اصرار اعضای کنگره این بود که یونسکو بایستی با توجه به فرهنگ صلح بر پایه ارزش‌های جهانی همچون احترام به زندگی، آزادی، عدالت، انسجام، شکیبایی، حقوق بشر و عدالت جنسیتی، بینش جدیدی از صلح را تأسیس کند.

در این رویکرد که نوعی رویکرد پایین به بالا برای ایجاد صلح است، عنوان می‌شود که ما به عنوان یک شخص باید به صورت کوتاه مدت در جامعه و بافت فرهنگی خود کار کنیم تا فرهنگ محلی خود را به فرهنگ صلح تبدیل کنیم و به همین روش، در بلند مدت فرهنگ صلح جهانی شکل خواهد گرفت. از این رو همانگونه که جنگ در ذهن انسان‌ها آغاز می‌شود، صلح نیز بایستی در ذهن انسان آغاز شود. در این صورت اگر بپذیریم که صلح یک سازه شناختی و ذهنی است، پس بایستی اذعان کنیم که تفکر صلح آموختنی است و بی‌دانشی در فرهنگ صلح باید پایه‌های آن را شناخت، مبانی آن را شناسایی کرد، اصول آن را تمرین و بر آن مداومت کرد. از این رو شروع چنین فرایندی از بزرگسالان آن از و در کودکان نهادینه می‌شود. به همین دلیل مدت‌هاست که از سوی بسیاری از نیروهای مترقی، آموزش صلح و تفکر صلح طلبانه به عنوان یکی از راهکارهای مهم و اساسی برای ایان دادن به چرخه فقر، جهل، تبعیض، سوءظن و منفی‌نگری، بیگانه‌پنداری و نهایتاً جنگ شناخته شده است. این تفکر به اشکال مختلف ثابت کرده است که رای نجات زمین و همه موجوداتی که روی آن زندگی می‌کنند، انسان‌ها و طبیعت همه پادشاهی انسانی هیچ راه‌حلی به غیر از در پیش گرفتن فرهنگ صلح ندارند. رغبه این صورت در جوامع مختلف باید شاهد گرسنگی، بی‌عدالتی، جهل، نابودی، فقر، بی‌عدالتی، استثمار و جنگ و کشتار باشیم. در تعریف مندرج در قطعنامه ۱۳/۵۱ مجمع عمومی سازمان ملل نیز با گذر از تعریف کلاسیک از صلح که این مفهوم را برابر جنگ و نظامی‌گری قرار می‌گرفت، یک رویکرد کل‌گرا از مفهوم صلح اتخاذ شده است. بدین معنی که فرهنگ صلح به مثابه یک سیستمی متشکل از هماهنگی، تمامیت و رفاه، در جامعه انسانی و ارتباطات وی در لایه‌های درونی، بین فردی،

بین‌گروهی، بین‌المللی و ارتباط بشر با طبیعت خواهد بود و به تبع آن مستلزم توانمندی و مهارت چند سطحی خواهد بود. درک چنین رویکردی نسبت به صلح برای همه افراد به ویژه سیاستمداران و سیاستگذاران چندان ساده نیست، و اغلب برداشت مردم نسبت به مفهوم صلح یک رویکرد سیاسی و حقوقی به ویژه در سطح بین‌الملل است؛ در حالی که تحقق صلح در یک جامعه در زمان و مکانی خیلی جنوتر، یعنی در دوران کودکی و زمان تعلیم و تربیت سیاستمداران و مولیان امور رخ می‌دهد. از این رو مردم‌شناس و پژوهشگر فرهنگ صلح خانم الیزا بوداک در کتاب فرهنگ صلح نیمه پنهان تاریخ شواهدی را مطرح می‌کند که جوامع با سه مرحله تاریخی جنگ و خشونت تغییر رویه داده و از وضعیت جنگجویی با وضعیت صلح‌جویی رسیدند. یک نمونه جالب در تاریخ وایکینگ‌ها، جامعه ابتدایی - جنگی اروپایی، یافت می‌شود که بعدها صلح طلب شدند. این مردان شمالی همان «وایکینگ‌ها» اروپا بودند که با طراحی راهبردها و نهادهای جایگزین جنگ، بانی صلح‌جوترین منطقه در اروپا، یعنی اسکاندیناوی، شدند. این جوامع با توسعه مهارت مذاکره در تعامل ملت‌های دیگر، این شیوه را متأثرتر و مفیدتر از رویکرد فاتحان جنگ یافتند. همانگونه که چنین مهارتی سودمندتر و پرسودتر از غارت و تاراج بود. آن‌ها سربازان جنگجوی خویش را رها کردند و برخی تعالیم ملایم‌تر مسیحیت را پذیرفتند، از باطنی پس از کسب چنین آگاهی‌هایی از فتح روسیه منصرف شدند. پس از آن تاریخ بین جامعه نمونه‌های متعددی از حل اختلاف و سبک نوین تعامل را به شهروندان مسالمت‌آمیز و انسانی تجربه کرده است. از این منظر تحول و اصلاح یک جامعه بایستی ابتدا در سطح اطلاعات و دانش، یا به عبارتی در سطح آگاهی و بینش فرهنگی، رخ دهد.

بدیهی است آموزش و پژوهش در مورد فرهنگ صلح اساسی‌ترین قدم در این حیطه بوده و نوشتار حاضر نیز با همین هدف نگارش شده است.

این کتاب در سه بخش و پنج فصل تدوین شده است. در فصل اول ضمن بیان عناصر مفهومی فرهنگ صلح، به نقش و اهمیت یک رویکرد کل‌نگرانه برای تحقق و استقرار صلح پایدار پرداخته می‌شود. در این مبحث ضمن معرفی حوزه‌های اجتماعی فرهنگ صلح که اساس برنامه عمل فرهنگ صلح سال ۱۹۹۹ یونسکو و همچنین گزارش‌های دهه فرهنگ صلح (۲۰۰۰-۲۰۱۰) بود، ارزش‌ها است به اهمیت یک نگاه چند بعدی، متوازن و منسجم به موضوع صلح ناکا سور.

بخش دوم شامل سه فصل است تحت عناوین توسعه آموزش و پژوهش، حقوق بشر، توسعه اجتماعی اقتصادی پایدار که به معرفی نهادهای فعال در سه حوزه اجتماعی فرهنگ صلح و ارائه اطلاعاتی در خصوص حوزه فعالیت، اهداف، محدودیت‌ها، فرصت‌ها و همچنین چشم‌انداز فعالیت‌های آتی پرداخته می‌شود. اگرچه در خصوص برخی از نهادها، به ویژه آن دسته که اطلاعات آن‌ها به شیوه اینترنتی گردآوری شد، دستیابی به همه اطلاعات مورد نظر میسر نبوده و به داده‌های مندرج در سایت اکتفا گردید.

در این مطالعه برای محدود کردن حوزه‌ی مطالعه به سه جنبه‌ی دشواریهای مضاعف در گردآوری اطلاعات در برخی از حوزه‌ها، تنها به سه حوزه فوق‌الذکر بسنده شد. در حوزه عدالت جنسیتی که عمدتاً به موضوع توانمندسازی زنان اشاره دارد، از مجموع فهرست نزدیک به ۲۵۰۰ موردی سمن‌های فعال در حوزه زنان (که از معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری به دست آمد) موضوع توانمندسازی عمدتاً معطوف به بعد اقتصادی اجتماعی (آموزشی-)

هنری - سلامت - خدمات خیریه‌ای) بود و در بعد توانمندی سیاسی هیچ نهادی یافته نشد.

همچنین برخی نهادهای فعال در حوزه تفاهم و انسجام جامعه بشری به دلیل چند وجهی بودن فعالیت‌ها، به ویژه گسترش بعد آموزش، این نهادها ذیل همان حوزه توسعه آموزش و پژوهش آورده شدند. تحقیق در سه حوزه ارتباطات مشارکتی و جریان آزاد دانش و اطلاعات، خلع سلاح و مشارکت دمکراتیک به علت سوازی‌های مضاعف در گردآوری داده‌های این بخش و محدودیت‌های چندجانبه در این زمینه به فرصت و دانش بیشتر نیاز داشت که به فاز دوم این مطالعه موکول شد.

از این رو با سه کلیدواژه صلح، حقوق بشر و محیط زیست (در نام یا اهداف) تلاش شد تا با استفاده از ریشه، جستجوی اینترنتی و روش گلوله برفی، مراکز فعال در این سه حوزه شناسایی شود. از این رو مراکز فعال تحت نمونه این مطالعه در همین سه حوزه زیر قرار می‌دهند. در بخش گردآوری داده‌ها نیز ضمن تدوین پرسشنامه محقق ساخته (با الهام از پرسشنامه بونسکو برای ارزیابی عملکرد مراکز فعال در زمینه فرهنگ صلح) و انجام مصاحبه مسئولین، از منابع اینترنتی و سایت‌های مرتبط نیز بهره گرفته شد. این پرسشنامه در بخش پایانی کتاب ضمیمه شده است.

در این بخش در خصوص معرفی نهادهای مرتبط با صلح، به علت محدود بودن تعداد این نهادها، حتی‌الامکان تلاش شد تا نمونه‌های تحت مطالعه تمام شماری شوند، از این رو نمونه‌های این حوزه در سطح کشوری است. اما در خصوص مراکز محیط زیستی به علت تعدد و تنوع، ناگزیر در سطح پایتخت اکتفا و از نهادهای فعال در سطح استان‌های دیگر چشم‌پوشی گردید. در حوزه

حقوق بشر نیز حتی‌الامکان به نمونه‌های قابل دسترس پرداخته شده و در بخش مربوطه، به استان محل استقرار دفتر مرکزی اشاره شده است.

در بخش سوم و فصل پنجم به ارائه تلخیصی از دو گزارش بنیاد فرهنگ صلح و همچنین گزارش نهایی سازمان ملل متحد برای دهه فرهنگ صلح و نفی خشونت برای کودکان جهان (۲۰۰۱-۲۰۱۰) از اقدامات جامعه مدنی در استای توسعه و ارتقای فرهنگ صلح می‌پردازد.

آنچه پیش از ورود به بحث لازم است مطرح شود آن است که چنین مطالعه‌ای در راستای معرفی نهادهای فعال، و زمینه‌های کاری این نهادها انجام شده است. به ویژه با طرح گزارش وضعیت جهانی در بخش محدودیت‌ها و فرصت‌ها می‌توان توجه به موارد مشابه و متفاوت به یک بینش کلی از وضعیت جهان و جامعه ایران در این زمینه دست یافت. ضمن آن‌که چنین ادبیاتی می‌تواند سه زمینه‌ای در اشتراک منابع و تجربیات موجود در اختیار فعالان و پژوهشگران صلح قرار دهد.